

Podsumowanie zadania „Wyroczek i makatka – ozdoba góralskiej izby”

Data publikacji: 14.10.2024 19:00

Muzeum Beskidzkie im. A. Podzorskiego w Wiśle, dzięki dofinansowaniu z programu EtnoPolska 2024, od marca do października realizowało zadanie „Wyroczek i makatka – ozdoba góralskiej izby”. Głównym celem przedsięwzięcia było podjęcie działań edukacyjnych, przybliżających funkcję i sposób wykonania wyroczków oraz techniki haftu na makatkach.

Muzeum Beskidzkie im. A. Podzorskiego w Wiśle, dzięki dofinansowaniu z programu EtnoPolska 2024, od marca do października realizowało zadanie „Wyroczek i makatka – ozdoba góralskiej izby”, fot. K. Firla

Makatki to powszechne na terenie całej Polski niewielkie tkaniny dekoracyjne, służące do zawieszania na ścianie lub rozłożenia na meblach. Najczęściej haftowane na płótnie ściąganiem sznureczkowym przy użyciu 1-3 kolorów muliny lub kordonka. Z biegiem lat kompozycje stawały się wielobarwne. Makatki najbardziej rozpowszechnione były w latach 50-60 XX wieku. Przedstawiają m.in. sceny z życia codziennego, głównie prace w kuchni. Pojawiają się też motywy dzieci, ptaków, aniołów, dzbanka z wodą, jak również kwiaty i rośliny. Na makatce niemal zawsze znajduje się napis w formie krótkiego pozdrowienia, sentencji lub mądrości ludowej. Wykrochmalone i wyprasowane makatki umieszczano w dobrze widocznym miejscu w kuchni, sypialni, łazience oraz salonie. Zmieniano je kilka razy do roku. Oprócz funkcji ozdobnej, podkreślały czystość domu, a niekiedy miały na celu zasłonięcie mankamentu na ścianie lub zakrycie wiader i naczyń w kąciu do mycia. Pełniły także funkcję odświętną, gdyż na Wielkanoc wieszano tkaniny z motywem gęsi lub kurcząt, zaś na Boże Narodzenie makatki z motywem aniołów lub sceny ze stajenki betlejemskiej. Makatki popularne były do końca lat 80 XX.

Wykonanie ozdobnych cytatów biblijnych, głównie do zawieszania na ścianie, to tradycja społeczności ewangelickiej, bardzo powszechna na Śląsku Cieszyńskim. Wyroczki, bo właśnie tak są określane, pojawiły się już na początku XX w., potem w okresie międzywojennym, a na większą skalę rozpowszechniły się w latach 50 i 60 XX w. Wykonywane są różnymi technikami, a najpopularniejsze z nich to haft na płótnie, rysunek na papierze, wypalanka na drewnie, rzeźba lub rysunek na szkle. Zdarzają się wyrocзки, na których znajduje się jedynie werset biblijny i jego siglum (symbol księgi, numer rozdziału i numery wersetów biblijnych), jednak najczęściej cytat przyozdobiony jest motywem roślinno-kwiatowym i chrystologicznym (m.in. Jezus z Apostołami, Dobry Pasterz, Chrystus kołaczący do drzwi). Często używanym ozdobnikiem jest także tzw. Róża Lutra, widoki górskie i drewniana chałupa, a także otwarta księga. Wyrocзки najczęściej stanowią formę podarunku z okazji konfirmacji, ślubu lub rocznicy ślubu, urodzin lub innego ważnego wydarzenia. Wieszają się je w widocznym miejscu, najczęściej w kuchni nad stołem, w salonie, przy wejściu w korytarzu i w sypialni. Wyroczek pełni funkcję religijną, podkreśla tożsamość społeczności ewangelickiej, a jednocześnie jest ozdobą. Do dziś można go spotkać w niektórych ewangelickich domach.

Zarówno makatki, jak i wyrocзки w latach 70 - 80 XX w. były bardzo popularną dekoracją wiślańskich domów. Muzeum Beskidzkie w Wiśle postanowiło przypomnieć tradycję ich wykonania oraz zdobienia, dlatego w ramach realizowanego zadania przeprowadzono liczne spotkania warsztatowe, zorganizowano imprezę „Dzień rękodzieła”, a także wydano katalog w formie albumu prezentującego wyrocзки.

Głównym działaniem było przeprowadzenie warsztatów. Zrealizowano 3 rodzaje spotkań, każde z nich przeznaczone dla różnych odbiorców i prowadzone przez inną twórczynię.

Pierwsze warsztaty odbyły się w czerwcu i dedykowane były dla Wiślanek. Uczestniczki nauczyły się wykonania i zdobienia wyroczków malowanych na szkle i haftowanych na materiale. Szczególnie trudne jest pisanie tekstu na szkle, ponieważ obrazy maluje się na tylnej stronie szyby, a gotowy rysunek jest lustrzanym odbiciem tego, co się narysowało. Wersety trzeba było pisać od tyłu do przodu, a pojedyncze litery w ich lustrzanym odbiciu. Szkolenie prowadziła Ewa Lazar, wszechstronnie uzdolniona wiślańska artystka, malarka, członkini Grupy Twórców Wiślanie.

Drugi cykl warsztatowy, realizowany w lipcu, przeznaczony był dla mieszkanki Śląska Cieszyńskiego. Polegał na nauce projektowania i wykonania makatek naściennych przy użyciu różnych ściągów hafciarskich m.in. tych podstawowych, jak sznureczkowy, łańcuszkowy, węzełkowy, krzyżykowy i dziergany. Zajęcia prowadziła Weronika Łacek, muzealnik, hafciarka pochodząca z Jaworzynki. Trzecie warsztaty były ogólnodostępne, realizowane w okresie wakacyjnym – w każdą środę od lipca do sierpnia. Inspirowane były tradycyjnymi makatkami i wyroczkami. Polegały na tym, że uczestnicy na kawałku materiału mogli odbić wzór z gotowego szablonu i spróbować go wyhaftować lub narysować – większość wybierała haft. Najmłodszy uczestnicy mogli spróbować swoich sił hafciarskich na specjalnym, dużym panelu, w którym przez otwory przeplatali kolorowe sznurki. Zajęcia prowadziła Magdalena Łacek, koordynator zadania, hafciarka, pracownik Muzeum w Wiśle.

By zaprezentować tradycyjne rękodzieło, którym zajmowały się dawniej góralki w Beskidzie Śląskim, przeprowadzono całonocną imprezę folklorystyczną. 21 sierpnia 2024 r. odbył się „Dzień Rękodzieła”, podczas którego warsztaty przeprowadziły i swoją twórczość prezentowały: Ewa Lazar z Wisły (malarstwo na szkle i wykonanie wyroczków), [Weronika Łacek](#) z Jaworzynki (haft do stroju górali śląskich i na makatkach), Elżbieta Hubczyk z Brennej (haft na sukni cieszyńskiej), Anna Czyż z Wisły (bibułkarstwo), [Beata Legierska](#) z Koniakowa (koronka koniakowska), Irena Motyka z Jaworzynki (wykonanie i zdobienie czepców techniką igielkową), Ewa Balewska-Pilch z Wisły (wykonanie wełnianych kopyc), Katarzyna Rucka-Ryś z Jaworzynki (tradycyjna obróbka wełny). Całość uświetniły występy grup regionalnych: [Kapeli Wisła](#), [Zespołu Regionalnego "Mały Koniaków"](#) i [Zespołu Regionalnego "Mała Wisła"](#).

Dzięki realizacji zadania został wydany katalog pt. „Wyroczek, ozdoba wiślańskiego domu”, który ma formę albumu i prezentuje eksponaty ze zbiorów Muzeum Beskidzkiego im. A. Podzorskiego w Wiśle oraz Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie, większość stanowią jednak wyrocзки z wiślańskich domów, udostępnione przez osoby prywatne. W tym miejscu chcemy podziękować wszystkim, którzy pomogli w zebraniu eksponatów i dostarczeniu ich do muzeum. Dziękujemy także partnerom zadania, którzy pomagali na różnych etapach realizacji zadania.

Zrealizowano w ramach zadania „Wyroczek i makatka - ozdoba góralskiej izby” dzięki dofinansowaniu ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Centrum Kultury: EtnoPolska. Edycja 2024

Artykuł sponsorowany